

Mjesečarenje u bezgotovinsku ekonomiju

*Kad ti stariji, iskusniji kolega s autoritetom kaže da je nešto apsolutno moguće,
znaj da je to moguće.*

*Kad ti stariji, iskusniji kolega s autoritetom kaže da je nešto apsolutno nemoguće,
znaj da je to moguće.*

Nepoznat autor

Suvremeno pandemijsko doba covida-19, koji nikako da jenja i još se besramno razmnaža u novih sojeva broj, vrlo je čudno i razumnome čovjeku teško shvatljivo, još teže prihvatljivo. Zbog toga (i drugih razloga) mnogi se građani napajaju na nepresušnim izvorima teorija zavjere; ne mogu vjerovati i odbijaju prihvatiti da je jučer nenormalno danas „novo normalno“. Ne vjeruju više nikome, točnije nikome osim onima kojima su odabrali vjerovati. A odabiru samo ono što podržava njihova prethodna uvjerenja, i podržavaju samo onu „znanost“ (češće je to anti-znanost nego znanost) koja podupire njihove postojeće nazore. Mnogi od njih nikada i nipošto nisu spremni na promjenu mišljenja, i diče se time kao da je to vrhunska vrlina, kao da je to pozitivna karakterna crta. Ima i to nekog smisla i logike; u kaosu i ludo-brzim mijenama modernog svijeta ova tvrdoglava nepopustljivost čini njihovo sidro, stabilan i siguran vez na drugom, četvrtom, *n*-tom valu pandemije.

Iako se ne bi smjelo, ostavi li se na tren po strani činjenica da je znanost po definiciji „promiskuitetna“, a to znači da ostavlja stare čim *upozna* (Biblijskim rječnikom) nove informacije, nove dokaze, nova istraživanja, te da niti jedan istinski znanstvenik nema cementirane stavove i nepromjenjiva mišljenja, svejedno čudi kako su brojni građani spremni na prosvjede zamaskirane u „festival slobode“; skupove u kojima povezuju kaotične točkice u izmaštane slike koje im odgovaraju, slično kao što su praljudi povezivali zvijezde u priče, a da pritom pred nosom gube i predaju notornu slobodu za koju se skoro nitko više ne bori, slobodu koja šaptom pada. Mnogi aktivisti, protivnici cijepljenja, maski i zatvaranja spremni su žestoko protestirati za ono što smatraju ljudskim pravima i osnovnim slobodama, a zanemaruju pritom bitku za ultimativni resurs: bitku za novac, za slobodno plaćanje, bitku za gotovinu.

Sasvim je očekivano i shvatljivo da su brojne kako velike globalne korporacije, tako i mali lokalni poduzetnici nakon prvotnog sveopćeg šoka zbog zatvaranja i imobilizacije svjetske ekonomije promislili kako upregnuti ove nove ne/prilike u svoju (poslovnu) korist. Poduzetni ljudi su okretni; oni se brzo snađu i nađu načina kako plivati u novim strujama, na novim valovima pandemije. (Ovdje mnogi zavjeraši rade logičku grešku „post hoc, ergo propter hoc“ rezonirajući: *ako su se ovi snašli i profitiraju u pandemiji, mora biti i da su ju namjerno izazvali.*) Tako su i financijske institucije bez vjerodostojnih prethodnih istraživanja vrlo brzo počele promovirati škartiranje gotovine kao tobožnjeg prijenosnika korona-virusa – odbacivanje slobodnog vlasništva i plaćanja bez naknade, u korist kartica – plaćanja preko posrednika, uz provizije na njihov račun. Zajahali su val straha, nitko nije ni trepnuo.

***

U [Australiji](#), do jučer državi u rangju najslobodnijih u svijetu, prije par tjedana osim već postojeće zabrane kretanja uvedena je obveza preuzimanja posebne aplikacije na pametni mobitel. Građani koji su putovali unutar zemlje moraju u karantenu, i prisiljeni su preuzeti ovu

aplikaciju koja kombinira prepoznavanje lica i lociranje preko satelita. Državna im agencija u nasumično vrijeme pošalje poruku; nakon toga osoba ima petnaest minuta vremena slikati svoje lice na mjestu na kojem bi se trebala nalaziti. Ako ne uspije, šalje se policija. K tome, [vojska](#) patrolira između pojedinih država (federalne) Australije. Uza sve to, australske [institucije](#) žele praktično izbaciti gotovinu iz ekonomije, i donose orvelijanske [zakone](#) koji omogućuju dosad neviđeno praćenje građana.

Otpriblike istodobno [Apple](#) najavljuje da će u novoj generaciji svojih pametnih telefona instalirati softver koji skenira mobitel u potrazi za dječjom pornografijom. U čemu je problem, što je tu loše? Problem je u tome što jednom kad se otvore vrata kroz koja vanjska institucija može skenirati sadržaj mobitela, ta je vrata gotovo nemoguće poslije zatvoriti. Ako se sustav osposobi za otkrivanje zlostavljanja djece, sutra bi se mogao prilagoditi skeniranju u kojemu se traži bilo koja druga ciljna slika i/ili tekst, primjerice za protuvladine transparente, ili za bilo što treće: mašti nema kraja.

[Google](#) već sad prati povijest plaćanja svojih korisnika; uz povijest pretraživanja skenira i sav sadržaj e-mail pretinca (Gmail-a) i plaćanja putem svoje platforme (Google Pay). U nekim trgovačkim lancima u Hrvatskoj non-stop se sa zvučnika pozivaju građani da plaćaju karticama, a ne gotovinom. Svako „peglanje“ kartice (bilo klasičnom „plastikom“, bilo tzv. NFC tehnologijom u mobitelima ili pametnim satovima, beskontaktno) ostavlja trag i stvara goleme količine podataka, te ulazi u skladište onoga što se naziva „*big data*“: to su gigantski skupovi podataka koje koriste prije svega velike korporacije kako bi otkrile uzorke u ponašanju potrošača, trendove, sveze i slično. „Big data“ je rudnik s blagom, a pretraga ovih podataka doslovno se zove rudarenje (*mining*) jer može otkriti „grumenje zlata“ – uhodane obrasce ponašanja i profile potrošača. Dvije osobe koje pretražuju potpuno iste riječi na Google-u neće dobiti iste rezultate. To je stoga što su rezultati skrojeni prema korisnikovu profilu. Na ovaj način korisnici se drže u svojevrsnoj zlatnoj krletci; misle da su slobodni izabrati, a zapravo izabiru između onoga što je Google pred-odabrao za njih. U sličnom stilu, poslovni model Facebooka zapravo e usisavanje podataka o korisnicima i prodaja istih kupcima koji na ovaj način dobivaju oštro i precizno seciranu ciljnu publiku.

I? Koga briga?

Pa, trebalo bi „brigati“ sve one koji ikoliko shvaćaju kolika je važnost novca za funkcioniranje svijeta. Novac je epicentar, fokus, žarište galaksije Ekonomija. Nafta, struja, voda, hrana – sve su to prebitni resursi, ali svi se kupuju novcem. Operativno promatrano, ništa u Ekonomiji nije važnije od novca. Novac postoji u različitim oblicima; razvojem informatičke tehnologije sve je više u oblaku, pod utjecajem i nadzorom financijskih i tehnoloških kompanija, i sve manje u materijalnom, fizičkom obliku: u rukama. Financijskim i tehnološkim institucijama cilj je preuzeti potpunu kontrolu nad novcem i za apsolutno svaku transakciju ubirati danak, proviziju, „porez“ koji ide na privatni račun vlasnika tih institucija. Kupac koji umjesto toga plaća gotovinom na svojevrsan način potpomaže i poduzetnika – trgovca, jer prodavatelj iz gotovinskog prometa ne mora izdvajati postotak kao danak za kartični sustav. Ostaje mu više, i zato mnogi mali poduzetnici, osobito početnici, ne žele uvesti mogućnost kartičnog plaćanja – uza sve troškove koje imaju morali bi plaćati i trošak kartičnog poslovanja kojega kod gotovine, jasno, nema.

Tehnološki giganti već su stvorili svijet u kojemu je ugradnja čipova pod kožu potpuno nepotrebna jer građani svojevolski i bez prisile neprestano već drže čipove (pametne mobitele)

u ruci. Svi se neprestano prate, i presmiješno je stoga promatrati kako se prosvjednici na „festivalima slobode“ fotografiraju pametnim mobitelima i stavljaju svoje slike na društvene mreže zalažući se za građanske slobode, a da im pritom izmiče ideja potrebe zauzimanja za najvažniji resurs kapitalizma: za novac, za gotovinu.

Nove generacije, mladi, imaju radikalno drugačiji stav prema privatnosti i online-prisutnosti od starijih. Njima je savršeno normalno neprestano dijeliti podatke sa svijetom, i ne vide ništa sporno u tome. Nek im bude, onaj tko želi – neka dijeli. Ali što je s onima koji to ne žele? Treba li ih se pozivati ili prisiljavati na „šeranje“, na dijeljenje? Nije li onda problematično što se građane poziva da izbjegavaju gotovinu, a u nekim slučajevima ih se i prisiljava da ne koriste novčanice koje jamče privatnost?

Granica između sigurnosti i slobode je kontinuum, a ne točka. Izgradnjom, raspirivanjem i poticanjem i stvarnih i prenapuhanih strahova građane se gura u pravcu tobožnje sigurnosti, tako da manje ili više svojevolarno odustanu od svojih teško stečenih sloboda. Gotovinski novac najsnažnije je oruđe slobode. Materijalno, ništa nije jače od novca u ruci. Oduzimanjem novca oduzima se moć, sloboda, privatnost. Zauzimanje za gotovinski novac zauzimanje je za neometano pravo vlasništva, i to nad najmoćnijim alatom u ljudskoj civilizaciji. Novac na računu ne može se koristiti ako ne postoje tehnički i drugi preduvjeti. Sustavi kartičarskih kuća znaju se [srušiti](#) i ostaviti milijune ekonomskih subjekata bez lipe na duže razdoblje vremena. Banke mogu [zaustaviti](#) plaćanja prema subjektima koji im se ne sviđaju, ako tako žele, bez obzira što protiv tih subjekata u tom trenutku nema sudskih presuda niti drugih pravnih osnova za blokadu. Osoba ili institucija može [blokirati](#) tuđu imovinu, tuđi novac na računu, sav ili djelomično, namjerno ili nenamjerno, slučajno ili svjesno, sa ili bez osnove.

Brojne su koristi opiranja bezgotovinskom društvu, osobito kad treba ustati u zaštitu nemoćnih, nezaštićenih i ugroženih kategorija građana. Emocionalno labilne osobe daleko se lakše (pre)zadužuju „peglajući“ karticu jer je s karticom bitno teže kontrolirati budžet i troškove. Osobe s tjelesnim ili mentalnim zdravstvenim problemima kojima je teško koristiti digitalne usluge bit će dodatno hendikepirane prisilnom uporabom tehnologije koju ne razumiju, ne znaju ili ne mogu koristiti. Osobe u složenim i nasilnim odnosima ostat će bez pristupa gotovini koja im je pojas za spašavanje, pomoć u svladavanju životnih neprilika.

Plaćati karticom je komotno, pa i zgodno. Razvojem tehnologije i online trgovine u brojnim slučajevima postalo je nemoguće kupovati novčanicama. Kartice ne treba ograničavati, ukinuti ni zabraniti, ali isto tako ne treba ni ograničavati, ukinuti ni zabranjivati gotovinski novac. Za sve njih mora biti prostora u ekonomskom sustavu. No, građani trebaju čuti i drugu stranu priče, jer im se neprestano prezentira samo jedna strana medalje. Financijski je sustav moćan i u interesu mu je ocrniti, ismijati i izgurati gotovinu, a gotovo nitko ne zastupa, brani i promiče značaj gotovinskog novca za društvo općenito. U tome sami građani imaju posljednju riječ; posustanu li i podlegnu propagandi, te odustanu od gotovine, nastavit će se mjesečarenje u bezgotovinsku ekonomiju.

OKVIR

Zašto gotovina bježi?

Gotovinski novac, evidentno je, polako nestaje iz ekonomije, odmiče i čini se da bježi u nepovrat. Taj proces nije nastao slučajno i ne odvija se sam od sebe, već postoje subjekti kojima je u interesu da gotovina nestane. Papirni se novac ismijava i ocrnjuje prvenstveno zato da bi ga se istislo, postupno izbacilo iz ekonomije, i time preuzela potpuna i neograničena kontrola nad financijskim sustavom, te da bi se građane moglo u potpunosti kontrolirati, nadzirati, pratiti, a po potrebi i blokirati. Koje su to priče koje se redovito serviraju kako bi se odustalo od gotovinskog novca?

„Novčanice su nesigurne i podložne krađi.“ A kartice nisu? Kartice se ne krađu? Nisu li u lipnju 2020. hakeri provalili u jedan veliki domaći trgovački lanac i pokrali kupcima brojeve kartica? Lopovi su potom teretili kartice kupaca i godinu dana poslije nakon kupnje. I auti se krađu, ali nikom ne pada na pamet ocrnjivati, ograničavati ili braniti vožnju zato da se auti ne bi krali.

„Gotovinu koriste teroristi i utajivači poreza.“ Prvo, terorizam financiraju pojedine države i institucije; terorizam se ne financira odozdo, od strane „malih“ građana. Drugo, najveći utajivači poreza su najbogatiji građani i multinacionalne korporacije. Nedavno je Ministarstvo financija SAD-a [objavilo](#) kako kod njih, u jednoj od najbogatijih država svijeta, najbogatijih 1% stanovnika legalno, redovito ne plaća nekih barem 163 milijardi dolara poreza godišnje. Usluge poreznih oaza na off-shore lokacijama ne koristi susjed Mirko, nego 1% najprepređenijih i najbogatijih.

Konačno i u posljednje vrijeme najčešće, *„gotovina je prljava i prenosi korona-virus“*. Prema istraživanju pod naslovom [“Novac i prijenos bakterija”](#) u kojem su autori istraživali čiji papirni novac najbolje prenosi opasne bakterije, zaključeno je: *„Hrvatska kuna, neočekivano, nije dopuštala razvoj nijednog testiranog mikroorganizma. Premda nismo uspjeli pronaći dodatne informacije o sastojcima od kojih se izrađuje ovaj novac, to bi moglo biti zanimljivo drugim državama koje žele eliminirati prijenos bakterija novčanicama.“* Zaključeno je, dakle, da su hrvatske kune otpornije na bakterije od drugih. Što se korona-virusa tiče, Engleska središnja banka provela je [istraživanje](#) o tome koliko ga prenose papirne novčanice. Gle čuda, ispalo je da ga prenose jednako ili slabije kao i svi ostali predmeti oko nas. Nekoliko sati nakon što je na papirnu novčanicu stavljeno korona-virusa kao da je oboljeli kihnuo na nju ostalo je manje od jedan posto količine nanesenog virusa. A nitko nije istraživao koliko virusa i bakterija ima na tipkovnici za unos PIN-a na tzv. POS uređaju.